יא: אלו הן הגולין פרק שני מכות

אפילו על תנאי צריך הפרה מנלן מיהודה. יש מדקדקין מכאן דנידויים שלנו אפי' אותם שיש להם זמן אין לנדות עצמן מספק (ג) שהרי הכא התנה בדבר שלא היה בידו לקיים דשמא היה מעכבו יוסף או יקרתנו אמון בדרך ולכך חל מעיקרו גם הנידוי על התנאי אבל שאר תנאים בנידוי לקיים כגון שמנדין את האדם שלא יעשה הדבר ולאי לא חל הנידוי כלל מעיקרו דכיון בנידוי הוא משעת הנידוי אנו יודעים בודאי שלא בדעתו לעשות הדבר ולאי לא חל הנידוי כלל מעיקרו (ד): **מי גרם לראובן שהודה יהודה.**

תימה להא אמרינן במדרש ויצא ראובן אל הבור מהיכן אב מצית אמיו שיצא בתענית על מעשה בלהה וזה היה קודם מעשה דיהודה וי"ל דמ"מ לא הודה ברבים עד מעשה דיהודה: **מי גרם לראובן שהודה.** ולכל יש לנו סמך מן המקרא יהודה אתה יודוך אחיך ומתרגמינן את הודית אתה יודוך אחיך פירוש (ד) הודית ולא בוש כך יודוך אחיך שבשביל שהתחלת להודות בא לראובן והודה:

אמר אביי ק"ו ומה מי שגלה בו'.

תימה מהאי דינא נילף נמי לנגמר דינו בלא כ"ג שלא יגלה כלל ומה מי שגלה כבר לפני מיתת כ"ג יוצא במיתתו של כ"ג מי שלא גלה לפני מותו אינו דין שלא יגלה אחר מותו דהכי אמרינן בערכין (דף כט: וסס) מכורה כבר יוצאה שאינה מכורה אינו דין שלא תמכר ונפקא לן מהאי דינא דאינה נמכרת כלל אחר הבאת סימנין עד עולם ונראה דלא קשיא מידי דהא מיתת הכהן כפרה הוא כדאמר בסמוך וכפרה לא שייכא אלא למי שמחויב (ה) בעבירה והלכך דוקא לפי שנגמר ונתחייב גלות ואח"כ מת כ"ג מכפרת מיתת כ"ג שלא יגלה כלל מק"ו כדקאמר הש"ס אבל נגמר דינו בלא כ"ג שכבר מת כ"ג קודם גמר דין של זה ודאי ליכא למילף מק"ו דהיאך תכפר מיתת כ"ג וליכא למימר דתתכפר לו מיתת כ"ג השתא כשנגמר דינו דהא לא מיכפרא אלא בשעת מיתה (ו) ולאחר כך ובשעת מיתה לא היה זה חייב ולא דמי להאיא דערכין דמכורה כבר יוצאה וכו' דהתם משעת הבאת סימנין מתחלת גדלותה ושוב לא יפסיק ממנה הגדלות לעולם ולכך שייך למילף שפיר דלא תמכר כלל אחר התחלת סימנין עד עולם כן נראה למש"ח: **מידי** גלות קא **מכפרא.** תימה אין ה"נ מדאמר בריש מכילתין (דף ב:) הס שלא עשו מעשה לגלו כי היכי דתהוי להו כפרה אלמא גלות מכפרת וי"ל דהכא כפרה לפטרו מגלות קאמר דהא בעי למילף דמי שלא גלה עדיין דמיתת כ"ג תועיל לפטרו מגלות מק"ו הלכך שפיר משני מידי גלות מכפרת מיתת כ"ג מכפרת פירוש (ז) מיפטרא מגלות שהרי אפילו לא גלה אלא יוסף אחד מן הכהנים אפילו שהה שם זמן מרובה אינו יוצא על כרחך כפרה זו במיתת כהן תלויה כדפירשתי כן נראה למש"ח:

אמר רב יהודה אמר רב [א]נידוי על תנאי [ב]צריך הפרה מנלן מיהודה דכתיב [1]אם לא הביאותיו אליך וגו' [ג]וא"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן מאי דכתיב [2]יחי ראובן ואל ימות וגו' וזאת ליהודה כל אותן מ' שנה שהיו ישראל במדבר עצמותיו של יהודה היו מגולגלין בארון עד שעמד משה ובקש עליו רחמים אמר לפניו רבונו של עולם מי גרם לראובן שיודה יהודה [3]וזאת ליהודה שמע ה' קול יהודה ואל איבריה לשפא לא הוה קא מעיילי ליה למתיבתא דרקיע ואל עמו תביאנו לא הוה קא ידע למישקל [ד]ומיטרח בשמעתא בהדי רבנן ידיו רב לו לא הוה ידע לפרוקי קושיא ועזר מצריו תהיה איבעיא להו במיתת כולן הוא חוזר או דלמא [ה]במיתת אחד מהן ת"ש נגמר דינו בלא כ"ג אינו יוצא משם לעולם ואם איתא ליהדר [ו](ביה) בדהנך בדליכא: **מתני'** [ז]משנגמר דינו מת כ"ג ה"ז אינו גולה אם עד שלא נגמר דינו מת כ"ג ומנו אחר תחתיו ולאחר מכן נגמר דינו חוזר במיתתו של שני [ח]נגמר דינו בלא כ"ג [ט]וההורג כ"ג וכ"ג שהרג אינו יוצא משם לעולם [י]ואינו יוצא לא לעדות מצוה ולא לעדות ממון ולא לעדות נפשות ואפי' ישראל צריכים לו ואפי' שר צבא ישראל כיואב בן צרויה אינו יוצא משם לעולם שנאמר [יא]אשר נס שמה [יב]שם [יג]תהא דירתו שם תהא מיתתו שם תהא קבורתו [יד]כשם שהעיר קולטת כך תחומה קולט רוצח שיצא חוץ לתחום ומצאו גואל הדם רבי יוסי הגלילי אומר מצוה ביד גואל הדם ורשות ביד כל אדם רבי עקיבא אומר [ט]רשות ביד גואל הדם וכל אדם [יא]חייבין עליו: **גמ'** מ"ט אמר אביי ק"ו ומה מי שגלה כבר יצא עכשיו מי שלא גלה אינו דין שלא יגלה ודלמא האי דגלה איכפר ליה האי דלא גלה לא מידי גלות קא מכפרא מיתת כהן הוא דמכפרא: אם עד שלא נגמר דינו וכו': מנא הני מילי אמר רב כהנא דאמר קרא [יב]וישב בה עד מות הכהן הגדול אשר משח אותו בשמן הקדש וכי הוא מושחו אלא זה שנמשח בימיו מאי הוה ליה למעבד היה לו לבקש רחמים שיגמור דינו לזכות ולא ביקש אמר אביי [יג]נקטינן נגמר דינו ומת מוליכין את עצמותיו לשם דכתיב [5]לשוב לשבת בארץ עד מות הכהן ואיזהו ישיבה שהיא בארץ הוי אומר זו קבורה תנא [יד]מת קודם שמת כ"ג מוליכין עצמותיו על קברי אבותיו דכתיב [6]ישוב הרוצח אל ארץ אחוזתו איזהו ישיבה שהיא בארץ אחוזתו הוי אומר זו קבורה נגמר דינו ונעשה כהן בן גרושה או בן חלוצה פליגי בה רבי אמי ור' יצחק נפחא חד אומר מתה כהונה וחד אומר [טו]בטלה כהונה לימא בפלוגתא דר"א ורבי יהושע קא מיפלגי דתנן [יז]היה עומד ומקריב ע"ג המזבח ונודע שהוא בן גרושה או בן חלוצה ר"א אומר כל קרבנות שהקריב פסולין ורבי יהושע [יח]מכשיר מאן דאמר מתה כר' יהושע ומאן דאמר בטלה כרבי אליעזר אליבא

[ט]מאי דכתיב יחי ראובן וגו' וזאת ליהודה. מה ראה לסמוך יהודה לראובן ומה ראה להתחיל בברכת יהודה בלשון וזאת ליהודה אלא לפי שהיו עצמות כל השבטים שלנו קיים ושל יהודה מגולגלין אמר לשון זה יחי ראובן כלומר ראובן שלנו קיימת כאילו הוא חי ומי ואת מהיה ליהודה שהם מגולגלין. עצמות כל השבטים יצאו ממצרים ונשאום בניהם במדבר וזהו שאמר יוסף לאחיו (שמות יג) והעליתם (ח) עצמותי מזה אתכם עם עצמותיכם: **על איבריה לשפא.** נכנסו עצמותיו למקום חיבורם שפה מפם כמו דפה מדוכתיה (חולין דף מב: נד.:) לשפא אישלווילדור"ח: **למשקל ולמטרח.** ליפא ולינן: **ידיו רב לו.** יפי בו כח לריב ריבו לעצמו נגד חבריו: **ליהדר בהנך.** במיתת מרובה בנבדיס לו בשעבר ממשיחותו אלא לאו ש"מ כולהו: **מתני' ה"ז אינו גולה.** מפרש טעמא בגמ' מק"ו: **חוזר במיתתו של שני.** יליף טעמא בגמ': **נגמר דינו בלא כ"ג.** שלא(ט) מינו אחר תחתיו עד שנגמר דינו של זה לגלות: **גמ' שנמשח בימיו.** משנעשה זה רוצח: **מאי הוה ליה.** להאי כהן למיעבד מאחר שעדיין לא היה כ"ג כשהרג זה למה הוא נענש: **פגע מת.** רוצח בערי מקלט ומת כ"ג אחר זמן: (י) **נשבה בארץ.** בתוך הקרקע: **ונעשה כ"ג כן גרושה.** יצא עליו עדות שהוא חלל: **מפה לחוצה.** הרי הוא כמת ואין הרוצח גולה: **בטלה לחוצה.** איגלאי מילתא למפרע שלא היה כ"ג והוה ליה האי רוצח נגמר דינו בלא כהן גדול ואינו חוזר לעולם: אליבא

[1] וכן הגיה הרש"ל וכ"כ כת"ר ולא"ש ס"ג דמ"ק:

נו א מיי' פ"ז מהל' ת"ת הלכה יא סמג לאוין לח טוש"ע י"ד סי' שלד ס"ג:
נז ב מיי' פ"ז מהל' רוצח הלכה טו:
נח ג מיי' שם הלכה יא:
נט ד מיי' שם הל' י:
ס ה מיי' שם הל' מ:
סא ו מיי' שם פ"ט הלכה יא:
סב ז מיי' שם פרק ה הלכה י:
סג ח ט מיי' שם פ"ז הל' ג:
סד י מיי' שם הל' יב:
סה כ מיי' פ"ו מהל' גיזלת מקדש הל' י:

תורה אור השלם

1. אֲנֹכִי אֶעֱרֹבֶנּוּ מִיָּדִי תְּבַקְּשֶׁנּוּ אִם לֹא הֲבִיאֹתִיו אֵלֶיךָ וְהֶעֱמַדְתִּיו לְפָנֶיךָ וְחָטָאתִי לְךָ כָּל הַיָּמִים: בראשית מג ט
2. יְחִי רְאוּבֵן וְאַל יָמֹת וִיהִי מְתָיו מִסְפָּר: דברים לג ו
3. וְזֹאת לִיהוּדָה וַיֹּאמַר שְׁמַע יְיָ קוֹל יְהוּדָה וְאֶל עַמּוֹ תְּבִיאֶנּוּ יָדָיו רַב לוֹ וְעֵזֶר מִצָּרָיו תִּהְיֶה: דברים לג ז
4. וְהַצִּילוּ הָעֵדָה אֶת הָרֹצֵחַ מִיַּד גֹּאֵל הַדָּם וְהֵשִׁיבוּ אֹתוֹ הָעֵדָה אֶל עִיר מִקְלָטוֹ אֲשֶׁר נָס שָׁמָּה וְיָשַׁב בָּהּ עַד מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדֹל אֲשֶׁר מָשַׁח אֹתוֹ בְּשֶׁמֶן הַקֹּדֶשׁ: במדבר לה כה
5. וְלֹא תַקְחוּ כֹפֶר לָנוּס אֶל עִיר מִקְלָטוֹ לָשׁוּב לָשֶׁבֶת בָּאָרֶץ עַד מוֹת הַכֹּהֵן: במדבר לה לב
6. כִּי בְּעִיר מִקְלָטוֹ יָשֵׁב עַד מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדֹל וְאַחֲרֵי מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדֹל יָשׁוּב הָרֹצֵחַ אֶל אֶרֶץ אֲחֻזָּתוֹ: במדבר לה כח

לעזי רש"י

אישלווישידור"א. (מקום הזקן).

רבינו חננאל

אמר רב יהודה אמר רב נידוי על תנאי אפי' מעצמו (ח) צריך הפרה. מנא לן מיהודה שנאמר אם לא הביאותיו אליך והצגתיו לפניך וחטאתי לך כל הימים ואשכחנן שהיו עצמותיו מגולגלין בארון עד שבקש עליהם רחמים מרע"ה שנאמר שמע ה' קול יהודה: נגמר דינו לגלות ומת הכהן הגדול אינו גולה. מיתת כהן גדול מכפרת לו. אמר אביי נקיטינן עצמותיו של הורג בעיר מקלט. שנא' לשוב לשבת בארץ עד מות הכהן הגדול ואיזו היא ישיבה בארץ הוי אומר זו קבורה. תנא מת הרוצח ומת כהן גדול (וכו') בן גרושה או בן חלוצה. רבי אמי ורבי יצחק חד אמר מתה כהונה. וחד אמר בטלה כהונה. ובפלוגתא דתנן היה עומד ונודע שהוא בן גרושה או בן חלוצה רבי אליעזר אומר כל קרבנות שהקריב פסולין הן ורבי יהושע מכשיר. ואסיק:

מסורת הש"ס

(א) רש"ל אפילו מעצמו וכן נוסחת שאלתות, (ב) ב"ק נב. סוטה ז: ע"ש, (ג) [נשאלתות איתא ולמיטרא], (ד) הגריעב"ן מתק מ"ז, (ה) סנהדרין יח:, (ו) לקמן יב., (ז) [כתוספ' פ"ב דרש לה דתניא שלש פעמים שמהן], (ח) [ועי' תוי"ט דגרס אין חייבין לאפוקי מרש"ל שהגיה ומתק מלת אין ע"ש וכן העתיק הכ"מ אין חייבין ולדבריהם גם בגריימא דלקמן יב. ר"ש אומר לשון יכו' וכל אדם חייבין לריכן אנו להגיה דל"ל אין חייבין ואיתא לפ"ז דלא שאל הש"ס לקמן גם אחר פלוגתא דכל אדם מ"מ דר"ש הגילוי יש"ט דרבי עקיבא משום דלעשה בתוי"ט אין שום פלוגתא בזה דכל אדם ע"ש], (ט) [פירושו עיין רש"י בעירובין ה. בד"ה ואמר רב נחמן], (י) פסחים עב: קדושין סו: [תרומות פ"ח מ"ו], (כ) [בס"ל: והסורג כ"ג יגלה], (ל) [ובכ"ל אלפס עוד במ"ק פ"ג דף רפז. גרס נידוי על תנאי אפי' מעצמו לריך וכו'], (מ) [ודע דבס"ל שלפניו איתא דגן יודון אחיך גם בשאר מרגיס לא מצאתי לפי שעה ועי' תרגום יונתן וירושלמי], (נ) נ"א כפרה, (ס) רש"ל ולא לאחר כך.

גליון הש"ם

גמ' נגמר דינו. עיין יומא דף עג ע"א תוס' ד"ה אפי' וכו' תוס' ד"ה הנידוי בלל בעיקרו. עיין כתובות דף סט ע"א תוס' ד"ה וכשמתא:

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה מאי וכו' והעליתם את עצמותי: (ב) ד"ה לשבת ל"ל קודם ד"ה תנא: (ג) תוס' ד"ה אפי' וכו' אין לנדות עצמן מספק ולאו מילתא הוא שהרי הכא התנה וכו' דמשעת הנדוי: (ד) ד"ה מי גרם וכו' פירוש אתה הודית ולא בושת כך יודוך: (ה) ד"ה מידי וכו' פירוש למיפטרי' וכו' אינו יוצא ואם כן על כרחך כפרה:

הגהות הגר"א

[א] משנה וכל אדם אין חייבין כל"ל (וכ"ה בדפו"י ובמשניות וגירולמי וכבל הרמשניות וגירסא שלפניו הוגה ע"פ הרש"ל ועי' תוי"ט):

מוסף רש"י

מאי דכתיב כו' וזאת ליהודה. אין לך בברכת כל השבטים מתחלת וזאת אין מזו סוטה ז:). עצמותיו של יהודה. כל השבטים יצאו עצמותיהם ממצרים ונקברו בארץ ישראל, שנאמר והעליתם את עצמותי מזה אתכם, משמע שאף עצמותם הטלו, ולא נמצא יוסף אלא לגזירתן שבמו של משה, שכל ישראל נתעסקו בכיתה הוא עסק במצות (ב"ק צב. וכעי"ז סוטה ז:). מגולגלין בארון. לא היה שלנו קיימת ומסובבת מסבי נדה, דקאמר ליה ליעקב (בראשית מג) אם לא הביאותיו אליך ותטאתי לך כל הימים, ואע"פ שנתקיים התנאי נפקא לן קלת חכם אפילו על תנאי היא בלה (ב"ק לב.), והיו עצמות כל השבטים שלנו קיימת ויהודה אבריו מתפרקין ומתגלגלין בארון, מפני שנידה את עצמו בערבוני של בנימין ותטאתי לך כל הימים, אפילו בעולם הבא, ומהכא נפקא לן נדוי של חכם אפילו על תנאי הוא בא (סוטה ז:). מי גרם לראובן שיודה. שהעשה במעשה תמר, וכן היה מסוגת בידיהם, ומדכתב אבדה דר' תמונתא כשאמר יהודה לדקה ממני עמד לחזון ואמר בגלגלי אבי, ובכשיו יחי ראובן, שלו קיימת כאילו הוא חי, וזאת ליהודה. שהוא מתגלגל (שם). נכנס כל עפר ומתחבר למקומו שפה מפם. לשפא. למקום שנתקו מפם (שם). אישלווי"ר בלע"ז, כמו שף מדוכתיה (ב"ק צב.). **למתיבתא דרקיע.** ליגן עם שאר החכמים (סיטה ז:). ידיו רב לו. יהא לו לגחון לריב ריבו, והאי דכתיב ידיו לשון מלחמה הוא, מלחמתה של תורה (שם). לא הוה ידע לפרוקי קושיא. בסוטה שם וב"ק שם: לא היה קא מקלקל ליה שמעתא אלינא דהלכתא, לא היה יודה לומר דבר המתקבל (סוטה שם). **והההורג כהן גדול.** בשוגג גולה לעיר מקלט ואינו יוצא משם לעולם, דכיון דאין כהן גדול במקדש כשהוא גולה, כמיתת מי שוב, וכן כהן גדול שהרג את הנפש בשוגג, כמיתת מי שוב, הא ליכא כהן גדול (שנהדרין יח:). **ורבי הוא מושחו.** וכי הוא משמו לכהן, אי הכהן משח אותו, אלא זה שנמשח בימיו. להכיא את הנמשח בימיו (במדבר לה כה). **נקטינן.** תמוה מאליתיו, מנהג מרבותיו (עדויות ה ו). **שהוא בן גרושה.** כהן אלא זר נמור הוא, דכתיב בכהן הנשא גרושה (ויקרא כא) לא יחלל זרעו, שמחללו מדין כהונה (פסחים עב:).

אליבא דרבי אליעזר כ"ע לא פליגי. כלומר מאן דאמר מתה ודאי דרבי אליעזר דאליבא דרבי אליעזר ליכא למ"ד מתה כיון דלגבי עבודותיו אמר פסולות למפרע ודאי אין זה כהן: **כי פליגי אליבא דרבי יהושע.** כלומר אין אנו צריכין לומר מ"ד בטלה כרבי אליעזר ולא כרבי יהושע דאליבא דרבי יהושע איכא למימר דפליגי: **פועל ידיו תרלה.** עבודותיו כשירות אבל לענין שאר דבריו אינו כהן: **טעה ואכ.** בדרשא מדמעט מזבחי מקחנו ולא מעל מזבחי [יומא פה.] וכסבור דהיינו מעל מזבחי: **מזבח בית עולמים.** דכתיב מזבחי המיוחד לי: **ה"ג והוא תפס כמזבח של במה.** שעשה דוד לפני הארון שהיה באהל אשר נטה לו דוד בעיר דוד כדכתיב ויעש יואב אל אהל ה' ומצינו בדברי הימים שעשה דוד מזבח לפניו ואי אפשר לומר מזבח של שילה שהוא בית עולמים לומר מזבח של במה.

אליבא דרבי אליעזר כולי עלמא לא פליגי כי פליגי אליבא דר' יהושע מאן דאמר מתה כרבי יהושע ומאן דאמר בטלה עד כאן לא קאמר רבי יהושע התם דכתיב ברך ה' חילו ופועל ידיו תרצה אפי' חללין שבו אבל הכא אפי' רבי יהושע מודה: נגמר דינו וכו': אמר רב יהודה אמר רב שתי טעיות טעה יואב באותה שעה דכתיב וינס יואב אל אהל ה' ויחזק בקרנות המזבח שאינו קולט אלא גגו והוא תפס בקרנותיו שאינו קולט אלא מזבח בית עולמים והוא תפס מזבח של שילה אביי אומר בהא נמי מיטעא טעה טעה שאינו קולט אלא כהן ועבודה בידו והוא זר היה אמר ריש לקיש שלש טעיות עתיד שרו של רומי לטעות דכתיב מי זה בא מאדום חמוץ בגדים מבצרה טועה שאינה קולטת אלא והוא גולה לבצרה טועה שאינה קולטת אלא שוגג והוא מזיד היה טועה שאינה קולטת אלא אדם והוא מלאך הוא אמר ר' אבהו ערי מקלט לא נתנו לקבורה דכתיב ומגרשיהם יהיו לבהמתם ולרכושם ולכל חייתם לחיים נתנו ולא לקבורה מיתיבי שמה תהא דירתו שם תהא מיתתו שם תהא קבורתו רוצח שאני דגלי ביה רחמנא: כשם שהעיר קולטת וכו': ורמינהו וישב בה בה ולא בתחומה אמר אביי לא קשיא כאן לקלוט כאן לדור לדור תיפוק ליה דאין עושין שדה מגרש ולא מגרש שדה לא מגרש עיר ולא עיר מגרש אמר רב ששת לא נצרכה אלא למחילות: רוצח שיצא חוץ לתחום וכו': ת"ר ורצח גואל הדם את הרוצח מצוה ביד גואל הדם אין גואל הדם רשות ביד כל אדם דברי רבי יוסי הגלילי ר' עקיבא אומר רשות ביד גואל הדם וכל אדם [א] חייבין עליו מאי טעמא דרבי יוסי הגלילי מי כתיב אם רצח ורבי עקיבא מי כתיב ירצח אמר מר זוטרא בר טוביה אמר רב רוצח שיצא חוץ לתחום ומצאו גואל הדם והרגו נהרג עליו כמאן לא כר' יוסי הגלילי ולא כר"ע הוא דאמר כי האי תנא דתניא ר' אליעזר אומר עד עמדו לפני העדה למשפט מה ת"ל לפי שנאמר ורצח גואל הדם את הרוצח יכול מיד ת"ל עד עמדו לפני העדה למשפט ורבי יוסי ורבי עקיבא האי עד עמדו לפני העדה למשפט מאי דרשי ביה ההוא מיבעי ליה לכדתניא רבי עקיבא אומר מנין לסנהדרין שראו אחד שהרג את הנפש שאין ממיתין אותו עד שיעמוד בב"ד אחר ת"ל עד עמדו לפני העדה למשפט עד שיעמוד בב"ד אחר ת"ר אם יצא יצא הרוצח אין לי אלא במזיד בשוגג מנין ת"ל אם יצא יצא מ"מ והתניא [ב] (והההורגו) במזיד נהרג בשוגג גולה לא קשיא הא כמאן דאמר אמרינן דברה תורה כלשון בני אדם הא כמאן דאמר לא אמרינן דברה תורה כלשון בני אדם אמר אביי מסתברא כמ"ד דברה תורה כלשון בני אדם שלא יהא סופו חמור מתחלתו מה תחלתו במזיד נהרג בשוגג גולה אף סופו במזיד נהרג בשוגג גולה תני חדא אב שהרג בנו נעשה לו גואל הדם ותניא אידך אין בנו נעשה לו גואל הדם לימא הא רבי יוסי הגלילי והא ר"ע ותסברא בין למ"ד מצוה בין למ"ד רשות מי שרי והאמר רבה בר רב הונא וכן תנא דבי רבי ישמעאל לכל אין הבן נעשה שליח לאביו להכותו ולקללתו חוץ ממסית שהרי אמרה תורה לא תחמול ולא תכסה עליו אלא לא קשיא הא בבנו והא בבן בנו: **מתני'** אילן שהוא עומד בתוך התחום ונופו נוטה חוץ לתחום או עומד חוץ לתחום ונופו נוטה בתוך התחום הכל הולך אחר הנוף: **גמ'** ורמינהי אילן שהוא עומד [ג] (בתוך הפנים) ונוטה לחוץ או עומד בחוץ ונוטה לפנים מכנגד החומה ולפנים כלפנים מכנגד החומה ולחוץ כלחוץ מעשר אערי מקלט קא רמית מעשר בחומה תלה רחמנא ערי מקלט בדירה תלה רחמנא בנופו מתדר ליה בעיקרו לא מתדר ליה ורמי מעשר אמעשר דתניא בירושלים הלך אחר הנוף בערי מקלט הלך אחר הנוף אמר רב כהנא לא קשיא הא ר' יהודה והא רבנן דתניא ר'

אילן שהוא פלפנים מכנגד החומה ולפנים כלפנים. תימה דבשילהי כילד צולין (פסחים דף פה: וש"ס) אמרי' (ה) דגגות לא נתקדשו ואם כן (הוי) מעשר שני אין אוכלין על האילן וי"ל דמיירי שענפיו מועטין שאין כהן ארבע ולא תאיתי והוי כאילו עומדת בחוץ כנגד הקרקע עוד יש לומר דמיירי ה) [אפי'] באילן שענפיו מרובין ואויר ירושלים כירושלים: אימור

ה) קדושין סו:, ב) [עי' תוס' בע"ז נח: ד"ה בגלל], ג) [לעיל יא:], ד) ב"מ כד: ערכין נג: [תוספ' ערכין פ"ה], ה) [מהרדין מה:], ו) [עי' תוס' ר"ה כו. ד"ה דרחמנא], ז) [ביצקוני ליתא וכן בכ"מ אית' והתניא במזיד וכו'], ח) [ברכות לא: קדושין יז: וש"נ], ט) [עי' תוס' סוטה כד. בד"ה ור' יוחנן וכו' מה שמתנו בסוף דבריהם ותוס' שבועות יז: ד"ה מאי כו'], י) סנהדרין פה:, כ) מע"ש פ"ג מ"ז ל) [ל"ל בפנים כך איתא במשנה דמע"ש פ"ג מ"ז], מ) [ל"ל דתנן], נ) פ"ג מ"י דמעשרות, ס) [שמות כא], ע) [עי' דה"ל מן], פ) [ל"ל בנבנין ואנן אמרינן זמרים קיח: יום שמת כי עלי נאמר כו' ויעוש משכן שילה כך איתא בכרש"י בע"ז], צ) [בס"ת: קץ רומי], ק) [ל"ל אח פלח קדמה לאפים בתמה], ר) [ל"ל שהוא עומד וכו' ונוטה לפנים וכו'], ש) מהר"ם מ"ז, ת) רש"ל,

גליון הש"ם

רש"י ד"ה טעה יואב וכו' **ולא** מעל מזבחי. עי' יומא דף פה ע"ב ברש"י ד"ה ולא מעל מזבחי וע"ש: **בד"ה** ה"נ **אלא** וכו' ואינו מוזהר על בבודו. עי' בדרשות הרמ"ם פרשת תולדות:

הגהות הב"ח

(א) גמ' אין לו גואל הדם: (ב) שם רבי אליעזר אומר עד עמדו. נ"ב ריש"ה דקא ולא יצות הכיולא עד עמדו וגו': (ג) רש"י ד"ה מגרש וכו' ומדותם מחוץ לעיר אלפים אמה וכתב מקיר: (ד) ד"ה אילן וכו' לענין כל"ל ואות ו' נמחק: (ה) תוס' ד"ה אילן וכו' אמרינן דגגין לא נתקדשו וא"נ אי הוי מעשר שני וכו' וי"ל דמיירי שענפיו שבהן מוטענין וכו' כאילו עומדין בחוץ וכו' ועוד י"ל וכו' ואויר ירושלים וגגה שוין לקרקע הס"ד:

הגהות הגר"א

[א] גמ' וכל אדם אין חייבין כל"ל: [ב] שם והסוכנו. נמחק (וכן ליתא בדפיסים ישנים): [ג] שם עומד בפנים כל"ל:

רבינו חננאל

כי פליגי אליבא דרבי יהושע מאן דאמר מתה קדבנותיו כשרין (בחי עכשיו) [בחי ועכשיו] מת ומאן דאמר בטלה אמר לך עד כאן לא מכשר רבי יהושע התם אלא משום דכתיב ברך ה' חילו ופועל ידיו תרצה אפילו חוללין שבו תרצה אבל הכא אפילו רבי יהושע מודה דבטלה כהונה: נגמר דינו בלא כהן גדול ואח"כ נתמנה כ"ג ומי שהרג כ"ג וכ"ג שהרג אינו יוצא משם לעולם ו) לא לעדות מצוה ולא לעדות ממון ולא לעדות נפשות ואפילו כל ישראל צריכין לו כיואב כו': א"ר יהודה אמר רב שתי טעיות טעה יואב כו': ירושלמי רבי יוחנן שלח לרבנן דתמן תרין מילין אתון אמרין בשם רב (ולי) [ולית] אינון כן אתון אמרין בשם רב לא התירו כיפת תואר אלא בעילה ראשונה ואני אומר לא ראשונה ולא אחרונה אלא אחר כל המעשים שנאמר ואחר כן תבא אליה ובעלתה וחוזר בקרנות המזבח ואין הקרנות קולטות אלא גגו ולא גג שבשילה קולט אלא גג בית העולמים קולט ואני אומר לא הקרנות קולטות ולא הגג קולט לא של שילה ולא של בית העולמים ואין קולטות אלא ערי מקלט בלבד. ואפשר יואב תחכמוני ראש השלישים היה טועה בדבר זה אלא לסנהדרין ברח אמר מוטב יהרג בבית [דין] שירשוהו בניו דתנן הרוגי ב"ד נכסיהן ליורשיהן הרוגי מלכות נכסיהן למלך מיד אמר שלמה וכי לממונו אני צריך להסיר דמי חנם אני צריך ז): כשם שהעיר קולטת כך תחומה קולטת ואע"פ שאינו דר בתחומה ז) אם יש שם מחילה אבל קולטת ואין רשות לגואל הדם להורגו בתחומה. הריגת הרוצח מצוה ביד גואל הדם וביד כל אדם רשות דברי ר' יוסי הגלילי ר' עקיבא אומר גואל הדם רשות וכל אדם אין ז) חייבין עליו משום דרב אמרו רוצח שיצא חוץ לתחום ח) קודם שיגמר דינו לגלות ומצאו גואל הדם והרגו נהרג עליו. ומתמהינן כמאן אמר רב לשמעתיה לא כר' יוסי הגלילי דאמר מצוה ולא כר' עקיבא דאמר רשות מ"מ לחרוייהו פטור. ואמרינן רב דאמר כר' אליעזר כו': ת"ר ואם יצא יצא הרוצח אין לי אלא במזיד כו' אמר אביי מסתברא כמאן דאמר דברה תורה כלשון בני אדם אלא במזיד נהרג בשוגג גולה שלא יהא סופו חמור מתחלתו תחלתו שבשוגג גולה יהיה אחריתו בשוגג נהרג אלא בשוגג גולה: תני חדא אב שהרג בנו נעשה גואל הדם ותניא אידך אין בנו נעשה גואל הדם. פרקינן אם עשו הרג תימן כן אליפז ט) אליפז נעשה גואל הדם של בנו שלו והורג עשו אביו אבל אם הרג עשו רועאל בנו (של) [שלו אין] אליפז גואל דם אחיו מיד אביו: [מתני'] אילן שהוא עומד בתוך התחום ונופו נוטה חוץ לתחום כו' עד הכל הולך אחר הנוף. ורמינן עלה דא דתנן במעשר שני פ"ג אילן שהוא עומד בחוץ ונוטה לחוץ או עומד בחוץ ונוטה לפנים מכנגד החומה ולפנים כלפנים מכנגד החומה ולחוץ כלחוץ. ופרקינן שאני מעשר דבחומה תלה רחמנא שנאמר ואכלת לפני ה' אלהיך במקום וגו' פי' אין נאכלין חוץ לחומת ירושלים בלא פדיון ואין נפדין לפנים מן החומה אלא נאכלין בתורת מעשר שני וכן מפורש בתלמוד ארץ ישראל במקומו לפיכך כל הפירות שהן חוץ לחומה חשובין כחוץ ומה שהן בפנים כלפנים אבל ערי מקלט ישיבה כתב בהו בנוף אפשר לדיות ישיבה בעיקרו לא: ורמי מעשר אמעשר דהא תנן במעשרות סוף פ"ג [מ"ר] בערי מקלט הכל הולך אחר הנוף ובירושלים הכל הולך אחר הנוף. ופריק רב כהנא לא קשיא הא דתני אחר הנוף לר"י והא

ו) [מעשה איתא ואינו יוצא לא לעדות מצוה וכו' ומשמע דקאי אמולנו דוגמים דיוגאים כמיתה כה"ג ואולי לדבריו היה לו גירסא אחרת לו לחסר בדברי רבינו וא"ל ואינו יוצא וכו': ב) עי' סנהדרין מח ע"ב ותוס' שם ד"ה בשלמא: ג) ר"ל אף יש שם מחילה מ"מ אינו רשאי לדור שם: ד) ר"ה הגיהה נגמר בדפוס ווינציאנא וכ"ה בהגהות הגר"א ז"ל כאן: ה) עי' לעיל דף י ע"ב בתחילה וכו' מי שתחייב גלות מחזירין: ו) פי' רבינו ל"א ואולי ט"ס כאן:

סו א ב ג מיי' פ"ה מהל' רוצח הלכה יג סמג עשין עה:

סז ד מיי' שם פ"ז הלכה ד ופיי"ג מהל' שמיטין הל"ג סמג עשין קלה:

סח ה מיי' פ"ז מהל' רוצח הל"ג והל"ח סמג עשין עה עו:

סט ו ז מיי' שם פ"ח הלכה יא סמג שם:

ע ח מיי' פי"ג מהלכות שמיטין הלכה ד סמג עשין קלה:

עא ט מיי' פ"ח מהלכות רוצח הלכה ה:

עב י מיי' שם פ"ה הל"י:

עג כ מיי' שם הלכה יא:

עד ל מיי' שם פ"ח הל"ג:

עה מ מיי' פ"ה מהל' ממרים הל"ד סמג לאוין ריג עוש"ע יו"ד סי' רמא סעיף ה:

עו נ מיי' שם:

עז ס מיי' פ"ח מהלכות רוצח הלכה ג:

עח ע מיי' שם פ"ח הלכה יא:

תורה אור השלם

1. בָּרֵךְ יְיָ חֵילוֹ וּפֹעַל יָדָיו תִּרְצֶה מְחַץ מָתְנַיִם קָמָיו וּמְשַׂנְאָיו מִן יְקוּמוּן:
דברים לג יא

2. וְהַשְּׁמֻעָה בָּאָה עַד יוֹאָב כִּי יוֹאָב נָטָה אַחֲרֵי אֲדֹנִיָּה וְאַחֲרֵי אַבְשָׁלוֹם לֹא נָטָה וַיָּנָס יוֹאָב אֶל אֹהֶל יְיָ וַיַּחֲזֵק בְּקַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ:
מלכים א ב כח

3. מִי זֶה בָּא מֵאֱדוֹם חֲמוּץ בְּגָדִים מִבָּצְרָה זֶה הָדוּר בִּלְבוּשׁוֹ צֹעֶה בְּרֹב כֹּחוֹ אֲנִי מְדַבֵּר בִּצְדָקָה רַב לְהוֹשִׁיעַ:
ישעיהו סג א

4. וְהָיוּ הָעָרִים לָהֶם לְשֶׁבֶת וּמִגְרְשֵׁיהֶם יִהְיוּ לִבְהֵמָתָם וְלִרְכֻשָׁם וּלְכָל חַיָּתָם:
במדבר לה ג

5. וְהִצִּילוּ הָעֵדָה אֶת הָרֹצֵחַ מִיַּד גֹּאֵל הַדָּם וְהֵשִׁיבוּ אֹתוֹ הָעֵדָה אֶל עִיר מִקְלָטוֹ אֲשֶׁר נָס שָׁמָּה וְיָשַׁב בָּהּ עַד מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדֹל אֲשֶׁר מָשַׁח אֹתוֹ בְּשֶׁמֶן הַקֹּדֶשׁ:
במדבר לה כה

6. וּמָצָא אֹתוֹ גֹאֵל הַדָּם מִחוּץ לִגְבוּל עִיר מִקְלָטוֹ וְרָצַח גֹּאֵל הַדָּם אֶת הָרֹצֵחַ אֵין לוֹ דָּם:
במדבר לה כז

7. וְהָיוּ לָכֶם הֶעָרִים לְמִקְלָט מִגֹּאֵל וְלֹא יָמוּת הָרֹצֵחַ עַד עָמְדוֹ לִפְנֵי הָעֵדָה לַמִּשְׁפָּט:
במדבר לה יב

8. וְאִם יָצֹא יֵצֵא הָרֹצֵחַ אֶת גְּבוּל עִיר מִקְלָטוֹ אֲשֶׁר יָנוּס שָׁמָּה:
במדבר לה כו

9. לֹא תֹאבֶה לוֹ וְלֹא תִשְׁמַע אֵלָיו וְלֹא תָחוֹס עֵינְךָ עָלָיו וְלֹא תְחַמֹל וְלֹא תְכַסֶּה עָלָיו:
דברים יג ט

מוסף רש"י

מובא בעמוד ב'